

У січні 1752 року Імператриця Єлисавета підписала остаточне рішення про утворення поселень Нової Сербії на теренах, які переважно входять до сучасної Кіровоградської області. Реально ж переселенці з Балкан прибули сюди з Києва вже навесні. Сербі, а також інші південні слов'яни сподівались знайти тут те, що не мали на рідних окупованих теренах - можливість задоволення релігійних, національно-культурних, економічних потреб. 12 років проіснувала Нова Сербія. Звісно, що в умовах Російської Імперії можливостей вирішити проблеми етнічних меншин не було, оскільки корона переслідувала свої цілі: захоплення козацьких земель, вихід до Чорного моря. Але й після ліквідації новосербських структур у 1764 році, в історії Центральної України залишилися балканські назви населених пунктів (Панчеве, Мошорин, Суботці, Мартоноша, Канеж, Петроострів, Надлак, Федвар, Турія), прізвища (Чорби, Райковичі, Петровичі, Івановичі), згадки в фольклорі. Той перший досвід, досвід жорстоких колонізаційних, військових часів боротьби за нові землі, все ж став цеглинкою у майбутніх організованих або стихійних зв'язках центральноукраїнців із Балканами.

У Єлисаветграді було поховано серба - уродженця Вршаца, героя Вітчизняної війни 1812 р., генерала Емануеля, який започаткував тут кілька гілок свого роду. Серед них були генерал, офіцери-білогвардійці, поміщик, якого позбавили дворянського звання за одруження на селянці з Великовисківщини, учитель, розстріляний у 1937 році. У нашому місті знайшов вічний спочинок і видатний славіст- філолог Григорович, який привіз у першій половині 19 століття сербські рукописи до Росії, тут організував їх переклад, зберігши таким чином від втрати для історії. Він листувався з південними слов'янами, зокрема Караджичем. У Розумівці Олександрівського району похований герой національно-визвольної війни в Сербії, полковник Раєвський. А в селі Новий Стародуб Петрівського району народився письменник, "народоволець" Степняк-Кравчинський, який теж на Балканах пліч-о-пліч із сербами воював проти турків. Бував у Сербії і уродженець Бобринеччини відомий соціал-демократ (меншовик, а згодом більшовик) Троцький, що описав трагізм і героїзм солдат, які йшли на фронт з гвинтівками; але в постолах. У Єлисаветградському кавалерійському училищі готували офіцерів-сербів.

Уродженець Єлисаветградщини Зелений, у якості редактора одеської газети, організував збори на підтримку сербів у війні проти Імперії осман.

У роки Першої світової війни у Єлисаветграді перебувало більше тисячі біженців із Сербії. До них приїжджали донька короля Сербії Олена, посол Сербії в Росії Спалайкович, консул Сербії в Одесі Цемович. Біженців очолював професор Белградського університету Георгієвич. А на початку 20-х років саме він очолює морський транспорт з продовольчою допомогою голодуючим України, частку з якого привезе і до Єлисаветграда.

У роки Великої Вітчизняної війни Югославію визволяли уродженці Кіровоградщини, серед них - три Герої Радянського Союзу. А уродженець Росії, сьогодні - голова Кіровоградської обласної організації ветеранів війни Миколла Єрещенко став визволителем Белграда у день свого 20-річчя. Через кілька тижнів у бою за Дунай він здійснив подвиг, за який отримав звання Героя Радянського Союзу.

Нової динаміки зв'язки набули в часи незалежності. У 1994 році було укладено угоду про співробітництво керівництва профспілок Кіровоградщини і Воєводіни. Регулярним став обмін творчими колективами. Зокрема, завжди з успіхом проходять виступи на Балканах заслуженого ансамблю танцю "Ятрань". З 2000 року діє обласне товариство "Україна-Сербія", яке налагодило зв'язки з Сербсько-українським товариством, очолюваним Средое Лаличем, у місті Нови Сад. Відбувається, зокрема, обмін літературою, науковими статтями. Сербі прислали у всі населені пункти, де колись були новосерби, перевидання Міти Костица "Нова Сербія і Слов'яносербія", яка вперше вийшла ще в 1923 році.

У ці дні демонструються виставки, присвячені 250-річчю Нової Сербії, у обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Д. Чижевського і обласному краєзнавчому музеї. Завершується робота над монографією "Кіровоградщина в українсько-сербських зв'язках 1752-2002 рр."

Сергій Шевченко,
голова Кіровоградського обласного товариства "Україна-Сербія",
кандидат історичних наук

